Erfgoed Gelderland

QuickScan musea gemeente Berkelland:

Een gevarieerd aanbod

Erfgoed Gelderland
Liesbeth Tonckens
oktober 2018

Inhoud

Samenvatting **3**

1. Inleiding en opdrachtomschrijving **3**

2. Verkenning van het museale veld **4**

2.1 Maatschappelijke waarde van musea 4

2.2 Landelijke- en lokale trends 6

2.3 Museumregister Nederland 8

Aandachtspunten uit de verkenning van het museale veld: 9

3. De musea in de gemeente Berkelland **9**

3.1 Korte typering van de vier musea 9

3.2 Vergelijking tussen de vier musea 11

3.3 De musea en de gemeente 12

3.4 Feiten en cijfers 12

Aandachtspunten van de musea in Berkelland 15

4. Een gevarieerd aanbod **16**

4.1 Aanbevelingen 17

4.2 Verder onderzoek 18

Gebruikte literatuur en websites 19

Erfgoed Gelderland
Westervoortsedijk 67D
6827AT Arnhem
026-3521690

info@erfgoedgelderland.nl
www.erfgoedgelderland.nl

Samenvatting

De gemeentelijke subsidie voor de vier musea in de gemeente Berkelland is zeer ongelijk. Dit is historisch zo gegroeid en het is tijd om te komen tot betere criteria op basis waarvan de musea subsidies ontvangen. Het gaat om Museum De Scheper in Eibergen, het museum dat royaal subsidie ontvangt, De Lebbenbrugge en het Brandweermuseum in Borculo, twee musea die een geringe subsidie ontvangen en het Kristalmuseum in Borculo dat geen subsidie ontvangt.
Voor dit korte onderzoek is gekeken naar de landelijke trends en ontwikkelingen bij musea in Nederland en is met de vier musea gesproken aan de hand van een vragenlijst die in ging op een aantal aspecten van de landelijke Museumnorm en op het eigen ondernemerschap.
De verschillen tussen de vier musea zijn groot. Museum De Scheper voldoet aan de landelijke Museumnorm en is opgenomen in het Nederlands Museumregister. Deze professionele ambitie en werkwijze komt voort uit de overeenkomst die in 2000 met de voormalige gemeente Eibergen is gesloten. Het museum is in financiële zin niet heel ondernemend, maar maatschappelijk wel, want heeft uiteenlopende samenwerkingsverbanden met ondernemers en het lokale onderwijs. De andere drie musea zijn meer bezig met economisch ondernemerschap, vooral het binnenhalen van inkomsten voor de dagelijkse bedrijfsvoering kost veel tijd. Zij zijn daarin tamelijk succesvol, maar hebben daardoor weinig tijd (en aandacht) voor aspecten van de Museumnorm.
De vier musea kennen elkaar niet goed en profiteren om die reden ook niet van elkaars kennis en kunde. Een regulier overleg geïnitieerd door de gemeente zou die samenwerking op gang kunnen brengen en positief kunnen werken voor de gemeentelijke waardering waar de musea behoefte aan hebben. Zij vragen van de gemeente erkenning voor het feit dat zij een belangrijke trekker zijn voor onderwijs en toeristen.
Wil de gemeente het museumbeleid verder ontwikkelen, dan zullen er keuzes gemaakt moeten worden rond onder andere te vijf waarden die musea vervullen: collectiewaarde, verbindende waarde, educatieve waarde, economische waarde en belevingswaarde.
Verder onderzoek kan helpen om die keuzes helder te krijgen. Onderzoek kan gedaan worden op het terrein van de landelijke Museumnorm, naar de gebouwen en de exacte woonlasten, naar de collecties en de (maatschappelijke) waarde ervan, naar het verhaal van Berkelland en de rol die de musea daarin kunnen spelen en naar marketing aspecten om de zichtbaarheid van de musea te vergroten.

1. Inleiding en opdrachtomschrijving

Erfgoed Gelderland heeft in opdracht van de gemeente Berkelland een QuickScan uitgevoerd bij vier musea binnen de gemeentegrenzen. Achterliggende vraag bij deze opdracht is het grote verschil dat er sinds de gemeentelijke herindeling (2005) bestaat tussen de subsidiebedragen die de afzonderlijke musea ontvangen. De onderzochte musea zijn:

- Museum De Scheper in Eibergen
- Boerderijmuseum De Lebbenbrugge in Borculo
- Brandweermuseum Borculo
- Kristalmuseum Borculo

Het Kristalmuseum is van bovenstaande musea het enige dat helemaal geen gemeentelijke subsidie ontvangt. Als we een korte typering geven van de vier musea volgens de indeling die door de Museumvereniging wordt gebruikt, dan gaat om twee historische musea: De Scheper en De Lebbenbrugge. En om twee musea voor bedrijf, wetenschap en techniek: het Brandweermuseum en het Kristalmuseum.
Er is gekeken op welke wijze de musea de waarden vertegenwoordigen zoals die omschreven zijn door de Museumvereniging. Daarnaast is gekeken naar de wijze waarop de musea omgaan met het landelijke kwaliteitszorgsysteem voor de musea, het Museumregister Nederland. Met de musea is uitgebreid

gesproken en er is gekeken naar jaarrekeningen van een aantal vergelijkbare musea en naar de bezoekcijfers van de Achterhoekse musea.
Een aantal musea binnen de gemeente, dat geen gemeentesubsidie ontvangt, is in dit onderzoek om redenen niet meegenomen.
Museum MORE is een groot professioneel kunstmuseum met landelijke aantrekkingskracht. Het is vanwege de omvang en de onafhankelijke opstelling niet meegenomen in dit onderzoek. In Noordijk staat de Oale Schole, een documentatiecentrum van de historische vereniging waar ook een historische collectie wordt gepresenteerd. Het Belevenispark Cactusoase in Ruurlo heeft een collectie modeltreinen van het Brandweermuseum overgenomen en geeft onderdak aan de historische vereniging Old Reurle die daar ook exposities toont. Zowel Noordijk als Ruurlo worden niet meegenomen in deze QuickScan, omdat het gaat om organisaties die zichzelf geen museum noemen, al voeren ze wel enkele museale functies uit.
Op de website van de Achterhoekse musea, staat Erve Brooks en Erve Niehof vermeld als museum. Het gaat hier om een pannenkoekenboerderij waar de sfeer van vroeger op aantrekkelijke wijze wordt gepresenteerd. In dit kader wordt Erve Brooks niet als museum beschouwd.

2. Verkenning van het museale veld

De musea van de gemeente Berkelland maken deel uit van het totale Nederlandse museumaanbod. Er zijn 435 musea aangesloten bij de Museumvereniging (2017). Zij trokken samen 31 miljoen bezoekers, van wie bijna 5,5 miljoen jongeren onder de achttien jaar. De verdeling Nederlandse – buitenlandse bezoekers is 70%-30%. Na Noord- en Zuid-Holland is Gelderland de provincie die de meeste museumbezoekers trekt (bijna 3 miljoen). Er zijn 1,35 miljoen Nederlanders die een Museumkaart bezitten. Met die kaart betaalt de bezoeker geen entree en het museum ontvangt een percentage van circa 65% van de entreeprijs. Voor de meeste musea weegt de lagere entreeprijs op tegen het hogere aantal bezoekers en de extra landelijke marketing waarin meegelift kan worden. Het aantal museumbezoeken in schoolverband toont de afgelopen jaren in het hele land een stijgende lijn.

Museumkaart
Veel Nederlandse museumbezoekers zien (onbewust) het accepteren van de Museumkaart als kwaliteitskeurmerk dat het om een 'echt' museum gaat. Alleen musea die lid zijn van de Museumvereniging en zijn opgenomen in het Museumregister Nederland mogen de Museumkaart accepteren.

Volgens het CBS zijn er 694 musea in Nederland, dat verschil in aantal wordt veroorzaakt door het feit dat de term 'Museum' niet beschermd is. Elke verzamelaar kan in principe het bordje MUSEUM op zijn deur hangen en entree vragen. Het museumveld heeft daarop zelf een kwaliteitssysteem in het leven geroepen, het Nederlands Museumregister, zie par 2.3.
Van de vier beschreven musea in Berkelland is alleen Museum De Scheper lid van de Museumvereniging, opgenomen in het Museumregister en gebruiker van de Museumkaart.

2.1 Maatschappelijke waarde van musea

De waarde en betekenis van musea is onderzocht door de Museumvereniging en samengevat in vijf kernwaarden. De musea in de gemeente Berkelland worden hier vanuit deze vijf waarden bekeken.[1]

1. **Collectiewaarde**: het tonen van voorwerpen, het vertellen van de verhalen bij deze voorwerpen en het (laten) uitvoeren van (wetenschappelijk) onderzoek naar de collectie. Het Verhaal van de regio wordt zichtbaar en tastbaar dankzij de vele objecten die herinneringen oproepen, verleden en heden met elkaar weten te verbinden en betekenis geven aan de eigen leefomgeving.
   Collectiewaarde van de musea in Berkelland:
   Museum De Scheper heeft in de jaren '90 een waardestelling van de collectie laten uitvoeren. De collectie is bijeengebracht door verzamelaar Herman Scheper die rond 1980 zijn eigen museum heeft opgericht. Het is een zeer uitgebreide en breed georiënteerde collectie. Uitvloeisel van de waardestelling was dat de collectie is overgenomen door de gemeente, maar nog steeds wordt

[1] Kernwaarden van de Museumvereniging. www.museumvereniging.nl/Lobby/ProgrammaMeerdanwaard

beheerd door het museum. De Scheper is actief bezig met het onder de aandacht brengen van de collectie bij vakgenoten en wetenschappers en krijgt daar ook waardering voor.
De Lebbenbrugge is van mening dat het gebouw, het Rijksmonument het belangrijkste collectiestuk is. De objecten in en rond de boerderij maken het verhaal van de plek compleet. Er is ruim tien jaar geleden een waardeonderzoek naar de roerende collectie gedaan waaruit bleek dat enkele stukken een bijzondere waarde hebben. De grootste waarde van De Lebbenbrugge is voor het bestuur, het totale ensemble van boerderij met inboedel en gebruiksvoorwerpen.
De collecties van het Brandweermuseum en van het Kristalmuseum vertonen in zoverre een overeenkomst dat het beide collecties zijn over een specifiek onderwerp en dat collega musea beide collecties waarderen om de compleetheid en de bijzondere stukken die er te vinden zijn. De vrijwilligers van zowel het Brandweermuseum als van het Kristalmuseum zijn specialisten op hun eigen vakgebied en krijgen daarin erkenning van vakgenoten.

2. **Verbindende waarde**: mensen zetten zich vrijwillig in om zelf sociaal bezig te zijn en hun inhoudelijke hobby uit te oefenen. Zij zijn zich bewust dat zij bijdragen aan de aantrekkelijkheid van de eigen woonomgeving en het toeristisch aanbod. Ondernemers vinden het meestal leuk om met musea samen te werken.
   Verbindende waarde van de musea in Berkelland:
   Bij de vier musea in de gemeente Berkelland zijn 27 bestuursleden en 186 vrijwilligers betrokken. Alle musea werken in meer of mindere mate samen met lokale ondernemers waarmee het eigen aanbod wordt verbonden met dat van anderen. De musea willen graag erkenning van de gemeente voor de verbindende rol die zij spelen richting inwoners, ondernemers, scholen en toeristen.

Veel vrijwilligers van historische musea vinden het belangrijk dat het verhaal van hun woonplaats verteld wordt. Zij krijgen zeer veel positieve reacties op hun werk en dat sterkt ze in het besef dat het betekenisvol is om als vrijwilliger in het museum te werken.

3. **Educatieve waarde**: het ontvangen en begeleiden van schoolklassen in musea is in heel Nederland vooral gericht op het basisonderwijs. Maar er worden ook programma's aangeboden aan het voortgezet onderwijs en ROC 's. Dankzij het landelijke stimuleringsprogramma Cultuureducatie Met Kwaliteit (CMK) is het aantal leerlingen dat een museum bezoekt de afgelopen jaren enorm gegroeid en ook de kwaliteit van de begeleiding van de leerlingen is omhoog gegaan.[2]
   Educatieve waarde van de musea in Berkelland:
   Museum De Scheper heeft van de vier musea de meest structurele contacten met het onderwijs, door de samenwerking met Kunstwijs. Zij hebben lesprogramma's ontwikkeld voor zowel het basis- als het voortgezet onderwijs. De klassen worden begeleid door de vrijwilligers. De andere drie musea hebben speurtochten of puzzelboekjes die zowel door schoolklassen als door gezinnen met kinderen gebruikt kunnen worden. De Lebbenbrugge benadert het onderwijs niet actief, maar de groepen 7 en 8 die jaarlijks komen worden hartelijk ontvangen en mogen zelf de speurtocht doen. Het Brandweermuseum biedt ook een puzzelboekje aan dat op eigen gelegenheid kan worden gedaan. Het is de ambitie van het museum om met een brandweerauto langs de scholen te gaan. Het Kristalmuseum ontvangt veel klassen, ook van iets verder weg. Het puzzelboekjes op drie verschillende niveaus wordt goed ontvangen en de kinderen kunnen als activiteit goud wassen. Het museum profileert zich daarnaast als een plek waar blinden welkom zijn om alle objecten aan te raken en het verhaal te beleven.

[2] http://www.cultuureducatiemetkwaliteit.nl en https://www.lkca.nl/primair-onderwijs/erfgoededucatie

4. **Economische waarde**: musea zorgen voor economische spin off. Uit diverse onderzoeken blijkt dat musea zorgen voor een toename in besteding in harde euro's in de binnensteden. Uit recent onderzoek van het Drents Museum in Assen (2018) blijkt dat een gemiddelde museumbezoeker € 45 besteed, aan vervoer, horeca, winkelen en entreekaartje.[3] Het Nederlandse museum is in het algemeen een toeristische trekpleister geworden, winkelen en een terrasje maken het museumbezoek voor veel mensen compleet.

   Economische waarde van de musea in Berkelland:

   De locatie van de musea lijkt sterk van invloed op de economische kansen. Eibergen is duidelijk minder toeristisch dan Borculo en dat merkt Museum De Scheper want op zondag komen er onvoldoende bezoekers om open te gaan. De winkelverkoop van De Scheper is beëindigd omdat het te weinig opleverde en de horecavoorziening wordt niet uitgebreid om de lokale ondernemers niet voor het hoofd te stoten. De Lebbenbrugge ligt aan druk bezochte wandel- en fietspaden en met de toename van het aantal passanten heeft het museum de eigen inkomsten zien stijgen. De Lebbenbrugge hoeft geen rekening te houden met andere horeca, daarvoor ligt het voldoende afgelegen.
   Het Brandweermuseum het Kristalmuseum liggen allebei in het centrum van Borculo. Zij kunnen voordeel hebben van toevallige passanten en de ondernemers kunnen profiteren van de museumbezoekers die nog even de stad in lopen. Beide musea willen graag de samenwerking met de Borculose ondernemers verbeteren.

   De snackbar naast het Kristalmuseum merkt het aan de omzet als het museum niet open is, want dan wordt er minder ijs verkocht.

5. **Belevingswaarde**: musea zijn bij uitstek plaatsen van herinnering en emotie.
   Beleving heeft te maken met emotie, als mensen voorwerpen herkennen of verhalen horen raakt hen dat en komen herinneringen omhoog. Na een echte beleving blijft die herinnering hangen en is de behoefte om terug te keren naar die plek groter. Musea zijn in staat om die belevingswaarde te creëren, elk op een eigen unieke manier, door middel van film, presentaties, muziek, demonstraties of verhalen. Deze authenticiteit wordt door bezoekers herkend en gewaardeerd. Vrijwilligers zijn bij uitstek geschikt om die authentieke beleving te verzorgen, zij brengen hun eigen passie en betrokkenheid over op de bezoekers.

   Belevingswaarde van de musea in Berkelland:

   De belevingswaarde is bij alle vier musea groot en uniek. De bijzondere collecties en de Vuurever in Eibergen, het erf en de oude boerderij van De Lebbenbrugge, de imposante brandweerauto's en de mannen die daar aan het sleutelen zijn in het Brandweermuseum en de betoverende stenen in het Kristalmuseum met hun verhalen over een heel ver verleden. Alle vrijwilligers in de musea hebben kennis over het eigen onderwerp en kunnen door middel van verhalen een nieuwe wereld voor de bezoeker openen.

2.2 Landelijke- en lokale trends

Er heeft de afgelopen jaren een enorme verandering plaatsgevonden in de financiering van de musea. De subsidies daalden rond 2012 zeer sterk en waar overheden jarenlang de tekorten van de musea opvingen, werd het belangrijk om als museumbestuur zelf dat gat te vullen. Talloze studiedagen en publicaties hadden het culturele ondernemerschap als onderwerp en uit de cijfers van de Museumvereniging uit 2017 blijkt dat die hun vruchten hebben afgeworpen.
Musea ontvangen subsidie van het Rijk, de provincie of de gemeente. Landelijk ontvangt 52% van de musea gemeentelijke subsidie. De totale kosten van alle musea in 2017 bedragen landelijk € 1,0 miljard. De inkomsten zijn licht gestegen tot € 1,2 miljard, waarvan iets meer dan de helft, € 508 miljoen bestaat uit eigen inkomsten. Uit de landelijke cijfers blijkt dat de subsidies aan de musea licht dalen, maar dat de

[3] https://drentsmuseum.nl/nl/pers/succesvolle-spin-voor-assen-tijdens-american-dream

totale omzet van de musea stijgt. De eigen inkomsten van musea bestaan voornamelijk uit entreegelden, horeca en winkelomzet.[4]
De rooskleurige cijfers gelden vooral voor de grote musea. De kleine Musea (de Museumvereniging gaat hier uit van musea met een omzet tot € 400.000), hadden in 2017 een gemiddeld verlies van €39.000. 48% van de kleine musea had een negatief resultaat op de gewone bedrijfsvoering.
De focus van de musea is gericht op het binnenhalen van bezoekers en het organiseren van evenementen of exposities die grote aantallen bezoekers trekken. De musea in de Randstad lopen voorop in hun bijzondere themakeuze, marketingaanpak en spraakmakende exposities.
Buiten de Randstad gaat het allemaal wat rustiger en gemoedelijker. Het directe verzorgingsgebied van musea is dunner bevolkt, het aantal typerende museumbezoekers (hoger opgeleid 50-70 jaar) is kleiner en trekt bovendien ook graag naar de grote musea. Het speelveld voor de plattelandsmusea ziet er anders uit dan van de grote landelijke musea. Zij zijn afhankelijk van toerisme voor grotere aantallen bezoekers, maar willen ook een maatschappelijke rol spelen als plek waar het eigen verleden te beleven is en waar je laagdrempelig binnen kunt lopen voor een praatje. Veel middelgrote en kleine musea zoeken naar de balans tussen deze twee aspecten, aan de ene kant de kwaliteit van de collectie tonen en in gesprek gaan met de eigen bevolking over de thema's die bij deze collectie horen en aan de andere kant een toeristische attractie zijn die mikt op veel bezoekers en een hoge omzet. Musea die op een toeristische locatie liggen zijn in het voordeel, want zij ontvangen meer toevallige bezoekers. Het profiel van de toerist op het platteland komt ook niet overeen met die van de doorsnee museumbezoeker. Het zijn vaker onervaren museumbezoekers die wandelen, fietsen of een historische stad bezoeken en aangenaam verrast worden door het museum dat zij bij toeval aantreffen.

In 2017 bezochten landelijk 31 miljoen mensen een museum. In de Achterhoek is het aantal museum bezoekers sterker gestegen dan het landelijke gemiddelde. Er is sprake van een stijging met 67% tussen 2015 tot 2017 van 362.000 naar 605.000 museumbezoekers. Deze stijging is te danken aan museum MORE als grote publiekstrekker, maar ook een aantal kleinere musea hebben fors meer bezoekers ontvangen in 2017.[5]

Cijfers Musea Achterhoek

2013: 276.000 bezoekers

2015: 362.000 bezoekers

2017: 605.000 bezoekers

Landelijk trekken de grootste musea ook de meeste bezoekers. Er is een groot verschil tussen de groep ervaren museumbezoekers die met regelmaat de grote (Randstedelijke) musea en de spraakmakende exposities bezoekt. En de grote groep stads- en streekmusea die vooral een regionale betekenis hebben en afhankelijk zijn van het toerisme in hun regio. Voor grote musea zijn bezoekers bereid te reizen, kleine musea worden bezocht omdat men toch al in de buurt was. Een uitzondering hierop zijn de echte liefhebbers en verzamelaars, die reizen graag om bijzondere collecties te zien. Zowel het Brandweermuseum als het Kristalmuseum kennen dergelijke bezoekers die voor de uniciteit van de collectie speciaal langskomen. De streekhistorische musea hebben een dergelijke aantrekkingskracht niet, of in veel beperktere mate.
De Museumkaart is al jaren een enorm succes en zorgt voor een stijgend museumbezoek en een gemeenschappelijke promotie van alle musea, groot en klein.
Over 2017 brachten 1,35 miljoen kaarthouders 8,7 miljoen museumbezoeken waarvoor de musea 62 miljoen euro vergoeding ontvingen. Dat komt neer op circa 10% van de totale inkomsten van de museumsector. De Museumkaart levert de musea extra inkomsten op aan entreegelden en extra omzet bij horeca en winkel. De personen die een Museumkaart aanschaffen zijn vooral de 60-70 jarigen.

Uit landelijk onderzoek naar de vrijwilligers in musea blijkt: [6]

- 87% van de museumvrijwilligers is ouder dan 60 jaar.

[4] Museumcijfers 2017. Nederlandse Museumvereniging, oktober 2018.
[5] https://issuu.com/mooiachterhoek/docs/ato1822_achterhoektoerisme_factshee
[6] Vrijwilligers: Pijler onder de Musea, Movisie, 2016. https://www.movisie.nl/publicatie/vrijwilligers-pijler-onder-musea

- De zwakke kanten van deze vrijwilligersgroep zitten in de beperkte beschikbaarheid (het is moeilijk om de roosters rond te krijgen), de professionaliteit (kennis over de belangrijkste museumtaken) en de zwakker wordende gezondheid.
- 16% van de musea in Nederland draait volledig op vrijwilligers.

Deze trends in museaal vrijwilligerswerk maakt duidelijk dat hier een punt van aandacht zit met betrekking tot de continuïteit van de musea.

Verzamelen en ont-zamelen

Museumcollecties zijn de afgelopen jaren enorm gegroeid. Elk bewaard object kost ruimte voor opslag en tijd en budget voor onderhoud. Musea worden gestimuleerd een collectieplan te maken en aan de hand van dat plan, gebaseerd op de eigen missie en visie, te bepalen welke collectie bij het museum 'hoort' en welke objecten eigenlijk niet passen. Het maken van dergelijke keuzes vraagt om een bepaalde professionaliteit van de medewerkers, want zij zullen bemerken dat emotioneel gegroeide verzamelingen niet altijd passen in het actuele museumbeleid. Overtollige objecten worden zo mogelijk herplaatst in een ander museum of bij een verzamelaar.

Op veel plaatsen gaat men over tot het beschrijven van de lokale geschiedenis in de eigen lokale historische canon. Daarbij wordt ook gekeken welke museumobjecten dat verhaal het beste illustreren. Dit overzicht kan een rol spelen bij de projecten voor het onderwijs of bij inburgeringstrajecten.

2.3 Museumregister Nederland

In Nederland zijn circa 500 musea opgenomen in het Nederlands Museumregister, een kwaliteitszorgsysteem van de museumsector voor musea die aantoonbaar voldoen aan criteria voor een kwalitatief hoogwaardige invulling van de functies van een museum.[7] Aan de museumnorm ligt de Ethische Code Musea ten grondslag. Die betrekking heeft op: statuten, adequaat bestuur, beleids- en collectiebeleidsplan, financiële verantwoording, veiligheid en toegankelijkheid voor bezoekers, goed collectiebeheer, (digitale) toegankelijkheid van de collectie, personeels- en vrijwilligersbeleid, afstoting van de collectie volgens de regels van Leidraad Afstoting Museale Objecten (LAMO), een presentatieplan en beleid voor communicatie en educatie.

Internationale Museumdefinitie

Een museum is een permanente instelling, niet gericht op het behalen van winst, toegankelijk voor publiek, die ten dienste staat van de samenleving en haar ontwikkeling. Een museum verwerft, behoudt, onderzoekt, presenteert, documenteert en geeft bekendheid aan de materiële en immateriële getuigenissen van de mens en zijn omgeving, voor doeleinden van studie, educatie en genoegen.

In de provincie Gelderland zijn 85 musea opgenomen in het Nederlands Museumregister. 19 musea bevinden zich daarvan in de Achterhoek en in de gemeente Berkelland zijn Museum MORE en De Scheper opgenomen in dit register.

'Museum' is geen beschermde term, het is elke organisatie toegestaan zich museum te noemen. Het onderscheid tussen de geregistreerde en de niet geregistreerde musea zit in de zelf opgelegde eisen rondom bedrijfsvoering, collectiebeheer en publieksbegeleiding. Om te voldoen aan deze norm is het belangrijk dat de medewerkers (vrijwilligers) kennis hebben van de verschillende museale taken, waarin zij training of scholing kunnen krijgen.

[7] www.museumregisternederland.nl

Dit al of niet voldoen aan de norm van het Museumregister geeft aan dat er een keuze wordt gemaakt door museumbesturen over de mate van professionaliteit en het ambitieniveau. Geregistreerde musea zijn onderdeel van het brede Nederlandse museumveld, profiteren van de promotie van de museumkaart, maar voelen ook de druk om werk te maken van het interne klimaat (licht en klimaatbeheersing) en de aandacht voor collectieregistratie. Arbeidsintensieve taken die nooit af zijn. Bezoekers merken het verschil in zoverre, dat de musea die zijn opgenomen in het Museumregister, ook de Museumkaart mogen voeren. Maar de ontvangst en beleving van een bezoeker kan in zowel de geregistreerde als de niet-geregistreerde musea even indrukwekkend zijn.

Museumregister ☺
De eisen van het register helpen het bestuur om de professionele lijn vast te houden.

Museumregister ☹
Het kost veel tijd om aan de regels te voldoen en het levert onvoldoende op.

Museum De Scheper heeft een subsidieovereenkomst met de gemeente waarin eisen worden gesteld aan de wijze van bedrijfsvoering en presentatie van het museum. Door zich aan de landelijke Museumnorm te houden weet het bestuur van De Scheper dat zij tevens voldoen aan de eisen die de gemeente heeft gesteld. Het vraagt tijd en museale vakbekwaamheid om aan de Museumnorm te (blijven)voldoen. De andere musea in Berkelland zijn niet gehouden aan deze kwaliteitsnorm en hebben van daaruit gezien meer vrijheid om de werkzaamheden in en rond het museum en de collectie naar eigen inzicht uit te voeren. De Lebbenbrugge was twaalf jaar lang opgenomen in het Museumregister, maar heeft uitsluitend vanwege de kosten besloten eruit te treden. Het is zonder een audit of QuickScan uit te voeren niet te zeggen in hoeverre De Lebbenbrugge, het Brandweermuseum of het Kristalmuseum voldoen aan de Museumnorm en daarmee aan de landelijke kwaliteitsnorm voor professioneel museumbeheer.

Aandachtspunten uit de verkenning van het museale veld:

- De maatschappelijke waarde van musea kan beschreven worden vanuit vijf gezichtspunten: collectiewaarde, verbindende waarde, educatieve waarde, economische waarde en de belevingswaarde. De Musea in de gemeente Berkelland vullen elk deze waarden op een andere wijze in.
- Door de bezuinigingen op cultuursubsidies van de afgelopen jaren zijn de musea hun eigen ondernemerschap gaan ontwikkelen. De grote musea slagen er beter in hun financiële huishouding in balans te krijgen. Veel middelgrote en kleine musea kampen jaarlijks met tekorten.
- Het aantal museumbezoekers in de Achterhoek is de afgelopen jaren fors gestegen, sterker dan de landelijke stijging van museumbezoekers.
- Twee musea in de gemeente Berkelland zijn aangesloten bij het Museumregister Nederland (De Scheper en MORE), zij voldoen aantoonbaar aan de Museumnorm voor professioneel museumwerk.
- Vrijwilligerswerk in de musea wordt met name uitgevoerd door senioren. Dat maakt de musea kwetsbaar en afhankelijk.

3. De musea in de gemeente Berkelland

3.1 Korte typering van de vier musea

Museum De Scheper (1998)

Museum De Scheper vertelt en toont de geschiedenis en cultuur van Eibergen en omgeving. Het museum bestaat uit twee delen, aan de ene kant het statige herenhuis met museale presentaties over geologie, archeologie, dagelijks leven, ambacht en industrie, onderwijs en mode. De tijdelijke tentoonstellingen zorgen voor een wisselend publiek dat het museum weet te vinden. Op het erf van de villa staat boerderij De Vuurever uit Haarlo. Een sfeervolle 19^{e} -eeuwse boerderij waar het leven echt even heeft stilgestaan.

Het bestuur van het museum hecht zowel aan de publiekstaak als aan de rol van kenniscentrum. Studenten van verschillende universiteiten weten het museum te vinden voor hun onderzoek. Er is structureel aandacht voor het onderwijs, met zowel programma's in het museum als lessen in de klas aan de hand van door de vrijwilligers meegebrachte objecten uit de collectie.

Museum De Scheper

"Karakteristieke villa en boerderij De Vuurever."

Museum De Scheper is opgenomen in het Museumregister Nederland en Museumkaart is sinds 1 januari 2018 geldig in het museum. Het museum wil zich de komende jaren ontwikkelen door de faciliteiten van het museum uit te breiden en de presentatie van de collectie te vernieuwen. Doel hiervan is om de samenhang tussen beide gebouwen te verbeteren en de relevante thema's beter te clusteren.

Boerderijmuseum De Lebbenbrugge (1931)

Het museum is gevestigd in een oude Saksische boerderij die tevens dienst heeft gedaan als herberg en tolhuis aan de oude Hessenweg. Het museum is gelieerd aan de Hendrik Willem Heuvelstichting, die in 1931 de boerderij kocht met als doel boerderij plus inventaris in zo origineel mogelijke staat te behouden en een goed beeld te geven van leven en werken in de Achterhoek aan het begin van de 20ste eeuw. Door de bouw van eerste een schuur (2012) met ontvangstruimte en exposities en recent nog een tweede kleinere schuur (2015) is er een goede functiescheiding gemaakt tussen de authentieke boerderij en de gastvrije ontvangst met horeca, winkel en expositie. Er worden veel activiteiten georganiseerd op het erf, die alle nauw aansluiten bij ambachten en dagelijks leven aan het begin van de 20ste eeuw.

De Lebbenbrugge

"Trefpunt van cultuurhistorie en natuur. Uniek en authentiek."

Het museum is in 2004 opgenomen in het Museumregister Nederland, maar heeft die registratie laten verlopen vanwege de hoge kosten. Men zag de inspanningen niet direct terug in opbrengsten van subsidie of hogere bezoekersaantallen.

Brandweermuseum (1956)

Het museum heeft één van de grootste brandweercollecties van Nederland en is sterk verbonden met de brandweer van Borculo. Het museum toont objecten die te maken hebben met de brandbestrijding, vanaf de 16e eeuw tot circa 1970, van brandemmers tot pompen en brandweerwagens die rijklaar zijn gemaakt. Tijdens openingstijden wordt er aan de wagens gesleuteld. Er wordt regelmatig gereden met de brandweerwagens, een belangrijke bron van inkomsten voor het museum.

Brandweermuseum

"Voor even brandweer in het Brandweermuseum Borculo."

In het gebouw zit het Toeristisch Informatiepunt Borculo (TIB), daardoor wordt het aangaan van samenwerkingen met de andere musea en ondernemers door middel van arrangementen gestimuleerd.
In het museum is ook het Stormrampmuseum gehuisvest, een collectie foto's en krantenknipsels over de stormramp van 1925.

Kristalmuseum (1989)

Het museum toont aan zowel de kenner als aan de geïnteresseerde bezoeker schoonheden uit het binnenste van de aarde. Uniek aan het museum is dat zij het geologische verhaal toegankelijk maken voor velen, van de mooi gekleurde stenen voor kettingen tot de fossielen die vertellen over het leven op aarde ver voor de mens. De publieksgerichte collectie is op zaal te vinden en in het depot staat de wetenschappelijke collectie die toegankelijk is voor onderzoekers. Ook de bibliotheek is toegankelijk voor bezoekers. Er zijn veel arrangementen voor volwassenen en kinderen. Vooral kinderen vinden het museum zeer aantrekkelijk.

Kristalmuseum

"Ontdek de fascinerende wereld van fossielen, mineralen, kristallen en edelstenen."

3.2 Vergelijking tussen de vier musea

Het is lastig de vier musea met elkaar te vergelijken. Elk heeft zijn eigen historie, eigen kenmerken, waarden en ambities. Het meest duidelijke verschil tussen de vier musea lijkt voort te komen uit de verschillende financiële posities, zie ook 3.4.
Museum De Scheper heeft in het jaar 2000 een subsidiecontract afgesloten met de gemeente waarin staat beschreven dat het museum zich zal houden aan de Museumnorm en de regels van de Museale beroepsethiek. Deze komen samen in de eisen van het Nederlands Museumregister. Hierdoor is in De Scheper een bepaald niveau van museale professionalisering ontstaan, waar de andere drie musea niet voor kiezen vanwege hoge kosten en tijdsinvestering.
Als we kijken naar het aspect ondernemerschap, scoren juist de drie Borculose musea hoger. Met hun beperkte budgetten maken zij scherpe keuzes in wat wel en niet mogelijk is. Geld verdienen is noodzakelijk om de eigen organisatie in stand te houden. Als ondernemerschap wordt vertaald als 'midden in de samenleving staan' en inspelen op wat er lokaal actueel is, dan is De Scheper net zo ondernemend te noemen als De Lebbenbrugge en het Brandweermuseum. Het Kristalmuseum was jarenlang meer naar binnen gekeerd, maar is sinds een jaar ook bezig de lokale banden aan te halen en de samenwerking op te zoeken.
Wat alle vier musea overeenkomstig hebben is de passie voor de inhoud van hun museum en de vele uren die er door de vrijwilligers belangeloos wordt gewerkt aan uiteenlopende museale taken, de organisatie van activiteiten, het inrichten van exposities, het opknappen van gebouw en collectie, het bijhouden van de website en sociale media en de promotie. Daaraan gekoppeld zit bij alle vier het knelpunt van de vrijwilligers. Alleen De Lebbenbrugge zegt over voldoende vrijwilligers te beschikken, maar ook daar zijn niet altijd de juiste personen voor de juiste taken voorhanden. Het bezet krijgen van de balie tijdens openingstijden is een terugkerend probleem dat te maken heeft met de hogere leeftijd van de vrijwilligers. Bij De Scheper zijn ze bang om nog meer schoolklassen te ontvangen omdat de educatiewerkgroep overbelast dreigt te raken. Bij het Brandweermuseum is het probleem dat de jongere garde geen groot rijbewijs heeft en dus niet met de oude brandweerauto's kan rijden. Het Kristalmuseum heeft het tekort aan vrijwilligers opgelost door tijdens de weekenden en in de vakanties met scholieren te werken en om door de week meer dagdelen gesloten te blijven.

Het Verhaal van Berkelland: wie ben je en waar kom je vandaan

Een belangrijke trend is het vertellen van verhalen en vooral het vertellen van de verhalen over de eigen lokale historie. Met het toenemen van de reisafstanden en snelheid van wereldwijde communicatie, wordt de behoefte sterker om te weten wie je bent en waar je vandaan komt. De musea zijn goede plekken om antwoord op die vragen te krijgen, zij tonen zowel het heel verre verleden van geologie en archeologie tot de herinneringen aan 'grootmoeders tijd' en herkenbare foto's van het leven tot voor enkele tientallen jaren. De vrijwilligers die zijn betrokken bij de musea hebben kennis over deze onderwerpen en hun verhalen zijn aantrekkelijk voor jong en oud.
Veel gemeenten kiezen ervoor om dat lokale verhaal systematisch bij elkaar te brengen in een publicatie, op een website of in een streekmuseum. Het proces van het bijeen brengen van alle verhalen, vooral die uit de 20ste eeuw, kan enorm bijdragen aan de betrokkenheid van de inwoners bij hun eigen woonplaats.
In alle vier musea wordt het verhaal van een deel van Berkelland verteld. In De Scheper staat het verhaal van Eibergen en omstreken centraal, want dat was het gebied waar Herman Schepers zijn verzameling bij elkaar bracht. De Lebbenbrugge is dankzij H.W. Heuvel bewaard gebleven omdat hij zo graag het 'oude Achterhoekse boerenleven' wilde bewaren. Zijn scope was breder dan Borculo en de collectie van De Lebbenbrugge is ook niet typisch Borculo's, wel typisch Achterhoeks. Het Brandweermuseum heeft een collectie die vertelt over het beroep dat ook in Borculo werd en wordt uitgeoefend. De collectie is begonnen met voorwerpen die lagen op de zolder van de oude brandweerkazerne, maar deze zijn in de loop der jaren aangevuld met voorwerpen uit het hele land. Het Kristalmuseum heeft een collectie die niet gebonden is aan Borculo, maar wel verteld over een ver verleden en de algemene geologie waar alle

inwoners van Borculo interesse in zullen hebben. Het aspect ‘herinneringen omhoog halen aan de hand van lokale verhalen’ is van de vier musea in het Kristalmuseum het minst aanwezig.
De waarde van de collecties is op twee manieren te benaderen. Aan de ene kant hebben objecten waarde als zij een context hebben van verhalen die horen bij de specifieke ontwikkeling en inwoners van de regio. Daarvoor is een goede collectieregistratie en documentatie nodig. Aan de andere kant zijn verhalen ijkpunten die zorgen dat herinneringen omhoog komen, dan is de feitelijke context van een object minder relevant.

3.3 De musea en de gemeente

Sinds de gemeentelijke samenvoeging van Eibergen en Borculo in 2005 tot de gemeente Berkelland bestaat er een ongelijkheid in subsidie tussen de musea. Dit heeft geleid tot grote verschillen tussen de drie musea in Borculo aan de ene kant en het museum in Eibergen aan de andere kant. Museum De Scheper ontving een subsidie met als voorwaarde het beheer van de gebouwen en collectie, het aanstellen van een professionele kracht en het houden van exposities. Zij hebben zich gehouden aan deze voorwaarden en hebben zich op die wijze ontwikkeld tot een professioneel museum dat aan de landelijke Museumnorm voldoet. De gemeente heeft de collectie overgenomen van de verzamelaar Herman Schepers en in beheer gegeven aan het museum. Het museumbestuur neemt deze beheertaak heel serieus en ziet het jaarlijkse bedrag dat zij van de gemeente ontvangen meer als beheervergoeding dan als subsidie.
De Lebbenbrugge, het Brandweermuseum en het Kristalmuseum zijn op de hoogte van de grote verschillen in de hoogte van het subsidiebedrag. Uit collegiaal oogpunt richting het museum in Eibergen zullen zij hier niet direct de aandacht op vestigen, maar het zit ze niet lekker. Deze musea vinden dat zij een relevante rol spelen op het gebied van toerisme en dat zij bijdragen aan de aantrekkelijkheid van Borculo als bestemming. Zij willen zij graag meer aandacht en waardering van de gemeente en daar hoort ook een gelijkwaardiger budget bij.
Daarnaast noemen de musea dat de gemeente hen zou kunnen helpen door een betere bewegwijzering, steun bij het versterken van de marketing, het niet heffen van precariorechten en het werven en begeleiden van vrijwilligers.
De Lebbenbrugge en het Brandweermuseum ontvangen een extra bedrag voor hun educatieve taak richting de basisscholen. Juist het Kristalmuseum trekt veel onderwijs en zou voor deze taak ook graag gewaardeerd worden door de gemeente.
Alleen De Lebbenbrugge heeft het gebouw in eigendom. De andere drie musea huren het gebouw van de gemeente en de gemeente is verantwoordelijke voor, een deel van, het onderhoud van het gebouw. Los van de directe subsidies die drie van de vier musea van de gemeente ontvangen, is nog niet onderzocht welke huurprijzen betaald worden en in hoeverre dit een marktconforme of een ‘gesubsidieerde’ huurprijs is.

3.4 Feiten en cijfers

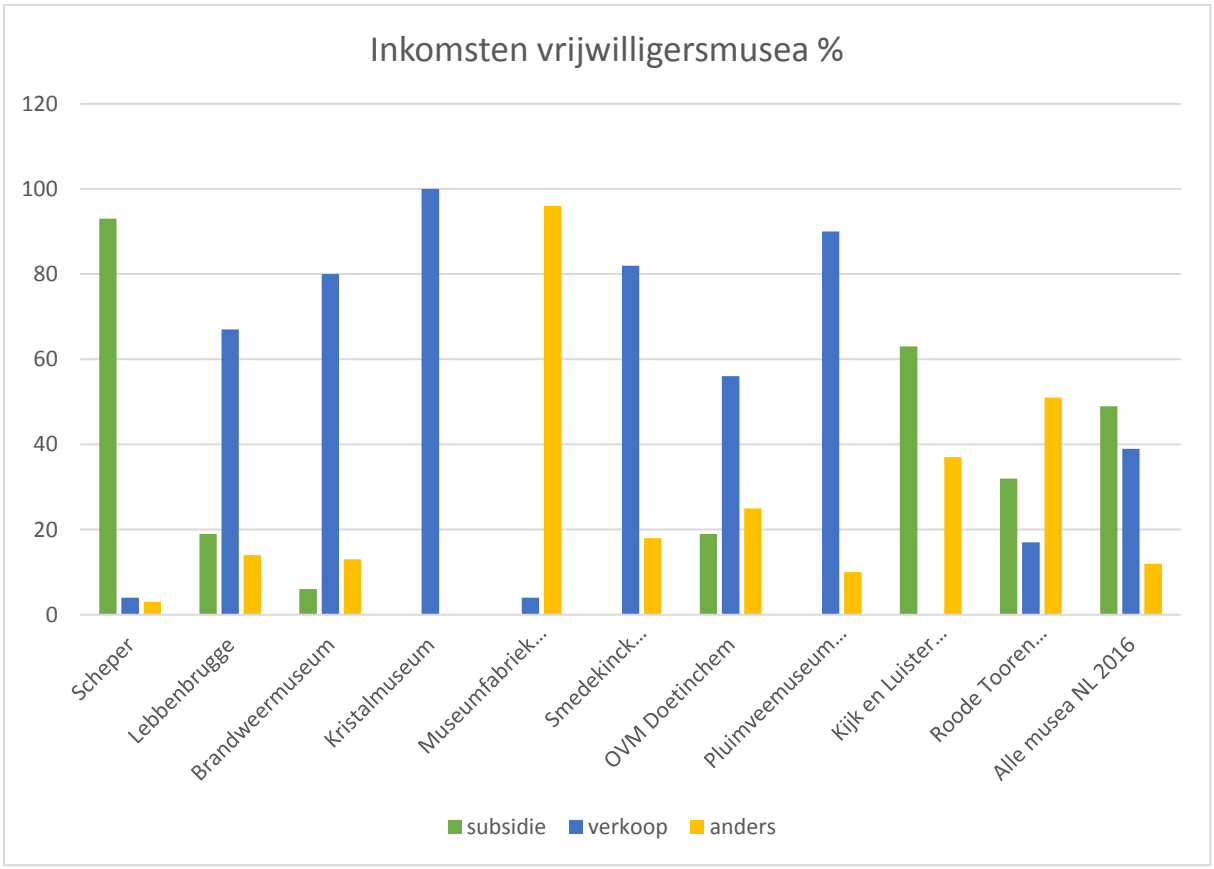
Voor dit beperkte onderzoek zijn de jaarrekeningen van een aantal Gelderse vrijwilligersmusea naast elkaar gelegd. Hierbij moet worden aangemerkt, dat een museum als De Scheper, ook al is er een beperkt budget voor het inhuren van een museumadviseur en een beheerder, wel valt binnen deze categorie vrijwilligersmusea. De beperkte betaalde krachten ondersteunen de vrijwilligersorganisatie. Het bestuur en de vrijwilligers maken beleid en voeren het uit.
De musea die in dit onderzoek meegenomen zijn:

- Museum De Scheper in Eibergen;
- Boerderijmuseum De Lebbenbrugge in Borculo;
- Brandweermuseum Borculo;
- Kristalmuseum Borculo;
- De Museumfabriek in Winterswijk;
- Museum Smedekinck in Zelhem;

- Openbaar Vervoermuseum in Doetinchem;
- Pluimveemuseum in Barneveld;
- Kijk en Luistermuseum in Bennekom;
- Streekmuseum De Roode Tooren in Doesburg;
- In de laatste kolom zijn de cijfers van de Nederlandse Museumvereniging meegenomen over alle musea in Nederland, van zeer groot naar klein.

Inkomsten

In tabel 1 is een vergelijking gemaakt tussen de inkomsten van de musea, verdeeld over subsidie, verkoop en andere inkomsten zoals donaties, sponsoring, verhuur. Het gaat om een procentuele verdeling, de hoogte van de totale inkomsten is hierbij niet relevant.
Wat opvalt, is dat Museum De Scheper veruit de meeste subsidie ontvangt en zeer laag scoort op de twee andere categorieën. De Museumfabriek in Winterswijk springt er uit door inkomsten uit andere bronnen dan subsidies (contributies en giften). Vijf musea laten zien dat zij heel goed in staat zijn inkomsten te verwerven uit eigen verkoop, De Lebbenbrugge, Brandweermuseum, Kristalmuseum, Smedekinck en het Pluimveemuseum. Maar ook het Openbaar Vervoermuseum in Doetinchem zit nog boven het landelijke gemiddelde met de eigen inkomsten uit verkoop. Uit gesprekken met deze musea blijkt dat zij trots zijn op het behaalde resultaat, maar ook elk dubbeltje moeten omdraaien. Onderhoud aan het gebouw is jaarlijks een zeer lastige kostenpost. Zij geven aan dat er geen rek is om bijvoorbeeld extra geld uit te geven aan typisch museale taken zoals collectiebeheer of modernisering van de presentatie. In het bijzonder voor collectiebeheer is het verkrijgen van fondsen erg moeilijk.

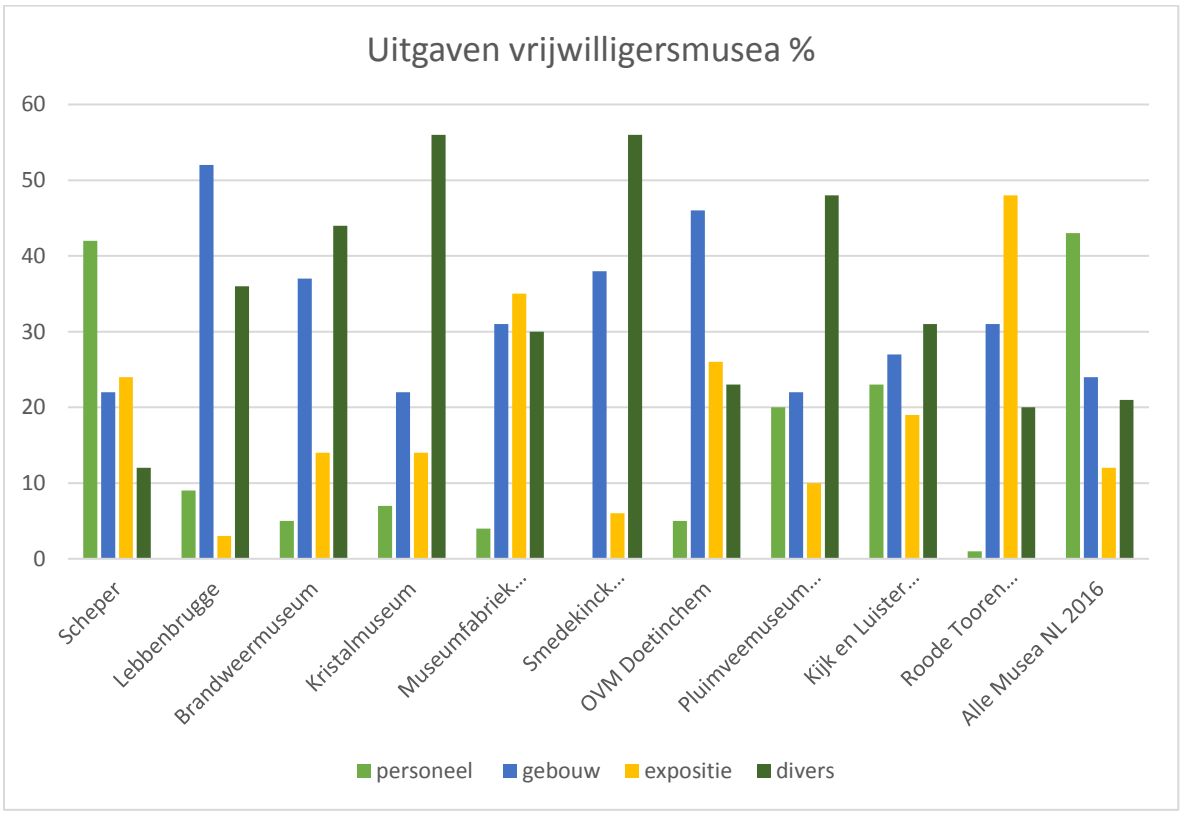

Tabel 1Inkomsten vrijwilligersmusea

Uitgaven

Tabel 2 toont de andere kant van de jaarrekening, de uitgaven. Deze zijn onderverdeeld in vier categorieën, personeel (inclusief kosten voor vrijwilligers), gebouw, expositie (en collectie) en divers (organisatiekosten e.a.).

Wat opvalt, is dat De Scheper van alle vrijwilligersmusea vrij hoge personeelskosten heeft, maar ook het Pluimvee- en het Kijk en Luistermuseum geven als vrijwilligersmusea toch een redelijk budget uit aan personeel en vrijwilligers. De Lebbenbrugge heeft hoge kosten voor onderhoud van het gebouw. Zij hebben het gebouw in eigen bezit en het gebouw is hun belangrijkste collectieonderdeel. De post divers toont grote verschillen en is soms moeilijk te duiden. Het is uit de jaarrekening niet altijd goed af te lezen of kosten gaan om organisatiekosten, om kosten voor collectie en presentatie of om afschrijvingen. Niet alle musea maken hierin een duidelijk onderscheid.

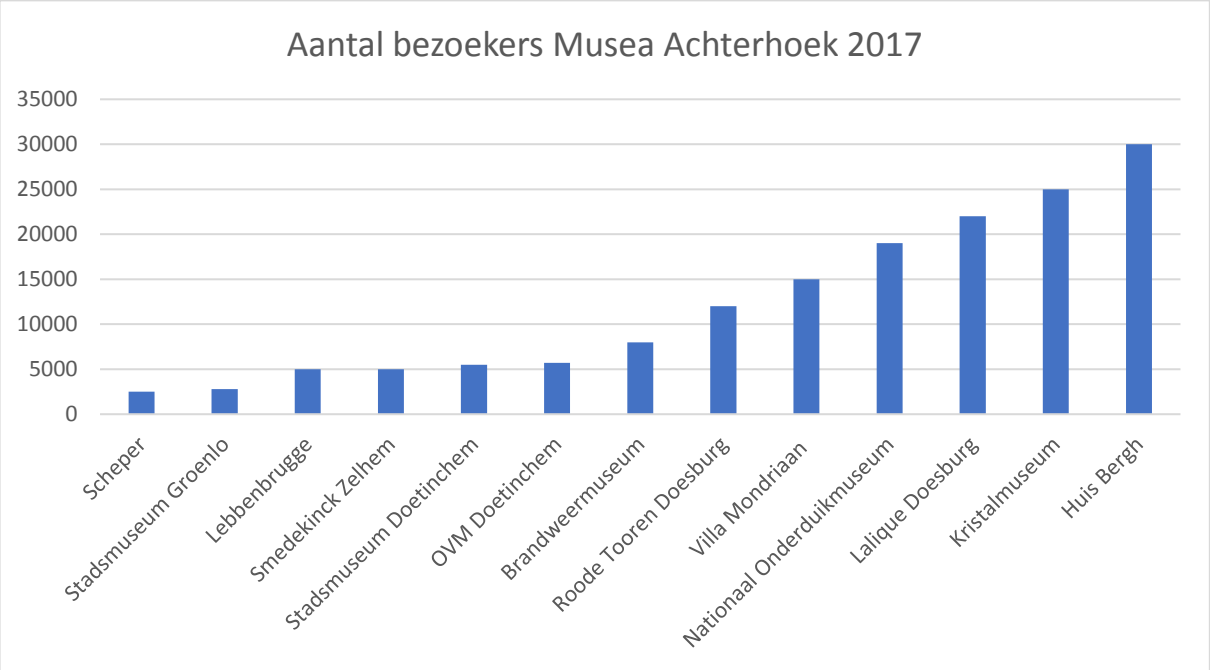
Tabel 2Uitgaven van vrijwilligersmusea

Bezoekersaantallen

Het aantal bezoekers dat de musea in de Achterhoek trekken verschilt enorm. Onderaan staan de musea van Eibergen en Groenlo. Bovenaan staan, niet in deze grafiek meegenomen omwille van de leesbaarheid, de Musea Zutphen met 50.000 bezoekers in het eerste half jaar na de opening en Museum MORE met op locatie Ruurlo 120.000 in een half jaar en op locatie Gorssel 150.000 in een heel jaar.
Het aantal bezoekers vertelt iets over de mate waarin bezoekers het museum weten te vinden, het zegt iets over de aantrekkelijkheid van de locatie, de collectie en de keuze van thema's voor exposities en activiteiten. Het zegt iets over de kwaliteit (en beschikbare kosten) van marketing en promotie. Niet onbelangrijk is dat het ook iets zegt over ambitie en ondernemerschap van het museum. Het gaat over keuzes die een bestuur maakt en de financiële armslag die er is om bepaalde keuzes te maken.

De Lebbenbrugge

"We moeten er niet aan denken dat er 20.000 mensen jaarlijks over de keitjes in de boerderij lopen, dan blijft er niets over van ons monument."

Tabel 3 Aantal bezoekers in 2017

Aandachtspunten van de musea in Berkelland

- De vier musea in Berkelland zijn heel verschillend, zij hebben zich elk in een eigen richting ontwikkeld vanuit de ontstaanshistorie, het type collectie en de beschikbare financiële middelen.
- Overeenkomstig tussen de vier musea is hun passie voor de inhoud en de grote betrokkenheid van de groep vrijwilligers.
- Met de keuze voor museale professionaliteit (Museumregister) wordt de werkbelasting voor bestuur en vrijwilligers hoger.
- Alle vier musea vertellen een deel van het lokale verhaal, De Scheper en De Lebbenbrugge hebben duidelijk een historisch verhaal over het leven van de voorouders waarin inwoners zich kunnen herkennen.
- Kleine musea zijn voor het bezoekersaantal afhankelijk van de locatie, ze zijn te klein om zelf grote toeristenstromen op de been te krijgen.
- Er zijn grote overeenkomsten tussen de vier beschreven musea en de musea uit de omliggende gemeenten, zowel qua financiering, bedrijfsvoering, inhoudelijke thema's als ervaren knelpunten.

4. Een gevarieerd aanbod

In dit hoofdstuk wordt samenvattend gekeken naar de vier Berkellandse musea aan de hand van een aantal besproken thema's. De verschillende museumbesturen maken keuzes op grond van hun ontstaan, de locatie, de collectie en de beschikbare financiële middelen.

Museale professionaliteit

Museum De Scheper is als enig museum opgenomen in het kwaliteitszorgsysteem van het Museumregister Nederland. Hiermee toont het museum aan op alle drie aandachtsgebieden, collectie, publiek en bedrijfsvoering, professioneel te werken. De andere musea kennen dit kwaliteitszorgsysteem, maar kiezen er bewust voor om hier niet aan deel te nemen vanwege de niet geringe tijdsinspanning die ermee gemoeid is, de extra lidmaatschapskosten van Museumvereniging en van het Museumregister Nederland, waar geen directe opbrengsten tegenover staan.

Ondernemerschap

Financieel gezien is te zeggen dat De Scheper het minst ondernemend is, want zij ontvangen subsidie voor het dekken van de belangrijkste kosten. De andere musea maken dagelijks keuzes die vooral geleid worden door de inkomsten die ermee te behalen zijn. Hierdoor is de bedrijfscultuur tussen De Scheper aan de ene kant en de drie Borculose musea aan de andere kant heel verschillend. Als ondernemerschap bekeken wordt vanuit de mate waarin een organisatie zich verbonden heeft met en samenwerkt met de omgeving van ondernemers en onderwijs, dan is te zeggen dat de vier musea even ondernemend zijn. Dit is onder andere terug te zien in de openingstijden van de musea. Alle vier beargumenteren zij aan de hand van de tijdstippen dat er bezoekers langskomen waarom zij open zijn en op welke dagen.

Verhalen

De vier musea vertellen verhalen over het leven en werken, over het landschap en de geologie van Berkelland. Er liggen kansen om de inwoners nog meer te verbinden met de plek waar zij wonen, door die verhalen zichtbaarder te maken. De actualiteit van de musea kan daarmee vergroot worden.

Knelpunten

Een belangrijk knelpunt bij alle vier de musea is de beschikbaarheid van vrijwilligers. Dat bepaalt mede de hierboven genoemde openingstijden, maar ook de tijd die gestoken kan worden in collectiebeheer. Het aantal vrijwilligers dat inhoudelijke collectiekennis heeft is vaak een knelpunt evenals het aantal vrijwilligers dat bereid is een verantwoordelijke bestuurstaak op zich te nemen.

Wensen

De grootste wens van de musea is dat zij erkenning en waardering krijgen van de gemeente. Zij willen serieus genomen worden als toeristische trekpleister en erkenning dat zij als vrijwilligersorganisatie soms net wat meer hulp kunnen gebruiken. Zij vragen van de gemeente een subsidieregeling voor alle musea die transparant is.

Financiën

Alle musea hebben ambities en kunnen altijd meer budget gebruiken. Het is opmerkelijk dat de drie musea met geen of geringe subsidie in staat zijn aanzienlijke inkomsten zelf te verwerven. Dat is niet alleen zo in Berkelland, maar laten ook de andere musea in de Achterhoek zien. De Scheper ontvangt wel subsidie en houdt zich aan de daarbij gestelde voorwaarden van collectiebeheer en professionalisering, wat aansluit bij de ambities van de oorspronkelijke verzamelaar van de collectie.

Bezoekersaantallen

De bezoekersaantallen van de vier musea lopen sterk uiteen. Ligt dat aan het aanbod of aan de marketing? Of heeft de locatie ook invloed op het aantal bezoekers? Dat is heel moeilijk te zeggen. Over het algemeen is het zo dat bezoekers graag direct willen begrijpen wat een museum hen te bieden heeft. Een Brandweermuseum of Kristalmuseum spreekt dan direct meer tot de verbeelding dan De Scheper of De Lebbenbrugge. Marketing heeft veel meer kanten dan alleen die van de naamgeving. Verdere samenwerking met het Achterhoeks Bureau voor Toerisme en een marketinganalyse van alle vier musea zou positief kunnen werken voor de bezoekersaantallen van alle vier de musea.

4.1 Aanbevelingen

De vier musea kennen elkaar van naam, maar komen niet echt bij elkaar over de vloer. Een structureel overleg zou kennisdeling en gezamenlijk ondernemerschap kunnen bevorderen. De gemeente zou hierin kunnen participeren om de gezamenlijke richting uit te stippelen en de noodzaak en meerwaarde van een dergelijk overleg actueel te houden. Vanuit een dergelijk overleg zou een gezamenlijk project opgezet kunnen worden, dat kan betrekking hebben op bijvoorbeeld collectiebeheer (en digitalisering), bestuurskracht, vrijwilligersbeleid of marketing.

Voorwaarde voor het slagen van een dergelijk overleg is transparantie rond de gemeentelijke subsidies. In voorgaande hoofdstukken zijn een aantal mogelijke criteria benoemd die een rol kunnen spelen bij het bepalen van nieuwe regels voor gemeentelijke museumsubsidies. Relevant aspect daarbij en bij het 'lezen' van de kostenparagraaf in de jaarrekeningen, is het gebouw waarin het museum is gehuisvest.

Waarvoor wil de gemeente subsidies verstrekken? Het gesprek heirover kan het beste gevoerd worden aan de hand van de vijf beschreven museale waarden. Een aantal mogelijke keuzes die gemaakt kunnen worden zijn bijvoorbeeld:

- Subsidie voor het omlaag brengen van hoge woonlasten
- Subsidie voor de uitvoering van de maatschappelijke waarden van de musea. Welke waarden vindt de gemeente belangrijk en voor welke waarden heeft zij subsidie over? Collectiewaarde, Verbindende waarde, Educatieve waarde, Economische waarde of de Belevingswaarde?
- Zijn de musea er voor de eigen inwoners? Dan is de educatieve rol belangrijk evenals het vastleggen van de lokale historie en de dialoog met de eigen inwoners over die lokale historie in relatie tot de actualiteit.
- Zijn de musea er voor de toeristen? Gaat het vooral om het economische belang en de omzet die zowel de musea als de lokale ondernemers genereren? En voelt de gemeente zich dan verantwoordelijkheid voor (een deel van de niet-rendabele) de bedrijfsvoering van de musea, of ziet de gemeente de musea vooral als ondernemingen die zelf verantwoordelijk zijn voor hun bedrijfsvoering inclusief het beheer van de collecties?
- Zijn de musea voor het bewaren van het verleden? Dat is het belangrijk om de collecties goed te beheren zodat ook over 50 of 100 jaar nog steeds de verhalen verteld kunnen worden.
- Zijn de musea voor de sociale samenhang en de leefbaarheid in de plaatsen? Dan is een goed vrijwilligersbeleid van begeleiding van de medewerkers nodig.
- Vindt de gemeente het belangrijk dat de musea voldoen aan de landelijke Museumnorm?

4.2 Verder onderzoek

Om weloverwogen keuzes te maken rond de subsidiëren van de musea van de gemeente Berkelland kunnen een aantal zaken verder onderzocht worden:

- Quick scan bij alle musea om te kijken in hoeverre zij voldoen aan de eisen van de professionele Museumnorm.
- Vergelijken wat bij elk museum exact de kosten zijn van woonlasten, huur en onderhoud van het gebouw.
- Een waardestelling van de collecties maken, dit gaat niet om de financiële waarden, maar om samenhang en samenstelling van de collecties ten opzichte van de missie en visie van het museum.
- Het 'Verhaal van Berkelland' maken en kijken welke voorwerpen dat verhaal het beste illustreren.
- Een marketingscan maken om de verschillen in bezoekersaantallen beter te kunnen verklaren.
- Draagvlak peilen bij de musea om te komen tot een periodiek overleg.
- Hoe gaan de andere gemeenten in de Achterhoek om met hun musea, welke knelpunten ervaren zij? Is er een mogelijkheid om gezamenlijk op te trekken met als einddoel om de historie van de streek voor eigen inwoners en toeristen meer betekenis te geven?

Gebruikte literatuur en websites

- www.museumconsulenten.nl
- www.museumregisternederland.nl
- https://issuu.com/mooiachterhoek/docs/ato1822_achterhoektoerisme_factshee
- Oomes, J. (eind red.), In Samenspraak. Suggesties voor het gesprek tussen musea en gemeenten. 2015. http://www.museumconsulenten.nl/uw-museum/bedrijfsvoering/financien/
- *Museumcijfers 2017*. Nederlandse Museumvereniging, oktober 2018. https://www.museumvereniging.nl/museumcijfers-2017
- https://www.movisie.nl/publicatie/vrijwilligers-pijler-onder-musea